

Zawody w Zielonej Wsi i Widawach w XVII stuleciu.

Obie wsie do początku XX w. należące do Parafii Czestramskiej, Zielona Wieś i Widawy wchodzące do dóbr Chojeńskich, panów na dworach w Chojnie i Stwolnie, były w XVII wieku wsiami pańszczyźnianymi, otoczonymi przez ciągle karczowany Czarny Las na pograniczu śląsko-wielkopolskim, którego kosztem powstały i rosły. Ich mieszkańcy nie byli Wielkopolanami, lecz polskimi Ślązakami, przybyszami z sąsiedniego, pogranicznego Śląska.¹ Między sobą i z parafią porozumiewali się utożsamiając się przy pomocy zmiennych form przezwiskowych, z których już pod koniec wieku mniej więcej uformowały się, w większości przypadków, stałe nazwiska. Przewiska i inne nazwy osobowe wywodziły się od imion ludzkich, cech fizycznych, potraw, zwierząt oraz od wykonywanych zawodów.² Byli wśród mieszkańców tych wsi ludzie bogatsi-kmiecie, ale zdecydowaną większość stanowili zagrodnicy, wykonujący pańszczyznę, zwykle określane jako laboriosi, pracowici.³

Z zawodów, uprawianych poza pracą na roli jeszcze w latach czterdziestych XVII w., pojawiły się najpierw zawody grajków: skrzypka, grającego na skrzypcach⁴ i piszcza, wygwizdującego melodie na piszczałce.⁵ Jednakże ze znacznym opóźnieniem, bo dopiero z początku lat osiemdziesiątych, ujawnił się

---

¹ Jerzy Burchardt, Czas powstania wsi na Hazach w XVII wieku, Rawicz 1992, s. 3-6

² Imiona: Martinus Matysiak. Liber baptizatorum, II, f. 58^v, r. 1647, Zielona Wieś. Michael Janura, tamże, w tym samym roku Albertus cognomine Jędrzej de Zielona Wieś, tak samo. Matysiak jest formą patronimiczną od Matysa, będącego już spieszczeniem imienia Mateusz. Janura pochodzi od imienia Jan i jest jego zgrubieniem. Jędrzej jest zwykłym imieniem. Cognomen w XVII w. oznacza zarówno nazwisko jak i przewisko. Cechy fizyczne: Michał Twardy, Liber copulationum, f. 16^f, 1655, Zielona Wieś. Gregorius Kolano, Liber baptizatorum,, I, f. 64^f, r. 1649 de villa Łakta. Potrawy: Simon Groch, Liber copulationum, f. 10, 1646, Zielona Wieś. Andreas Kapała, Liber copulationum, f. 20^f, 1660, Zielona Wieś. Kapała lub Kapałka w gwarze śląskiej oznacza serwatkę. Zwierzęta: Thomas Lis Stary, Liber baptizatorum, II f. 133^f II, 1670, Zielona Wieś. Liber copulationum, II, f. 38 r. 1679: Jacobus Niedźwiedz de loco Niedźwiedzia seu Dębionka. Zawody: przypisy 5-21

³ Liber baptizatorum, II, 1684: Andreas Cmetho de Zielona Wieś. Liber baptizatorum, I, f. 57^f r. 1645: laboriosus Joannes Dikt de Zielona Wieś. .

⁴ Liber baptizatorum, I, 43^f : Albertus Skrzypek, r. 1643, Zielona Wieś.

⁵ Liber copulationum, f. 10^v, 1647: Valentinus Piszczek.

zawód trzeciego muzyka, dudy, grającego na dudach.⁶ Wiązały się one z potrzebami kulturalnymi ludzi wsi, z zamiłowaniem do muzyki i śpiewu, które uprzyjemniały trudne i pracowite życie. Przydatne były podczas zabaw tanecznych i wesel, a układane przez utalentowanych ludzi piosenki, śpiewane w domu i na polu, opisywały uczucia i kształtowały poglądy na życie.

Inne potrzeby ludzki zaspakajali rzemieślnicy wiejscy: Wprawdzie latem chodziło się boso, ale w inne pory roku była wyraźna potrzeba obuwia, chroniącego przed stratą ciepła. W tym czasie tworzył się miejscowy strój regionalny, opisany potem w XIX w. przez etnologa, Oskara Kolberga. Dlatego już w latach czterdziestych XVII wieku pojawił się w Zielonej Wsi sartor czyli krawiec,⁷ a zaraz po nim szewc,⁸ a w latach sześćdziesiątych płócienniczka.⁹ W latach siedemdziesiątych ujawnił się gościnnie czyli karczmarz i zaopatrywał wsie w piwo i w inne potrzebne towary.¹⁰ Wsie mieszkańców Czarnego Lasu, przez sąsiadów nazywanych Leśniakami, z początku wypiekały w piecach domowych, przeznaczonych do wytwarzania pieczywa, wielokach, chleb, ale już w latach osiemdziesiątych piekarka piekła u siebie chleb dla obu wsi.¹¹ W latach siedemdziesiątych kowal w Zielonej Wsi wyrabiał już z żelaza narzędzia do pracy,¹² a pod koniec wieku kołodziej wykonywał nie tylko koła do wozów, ale budował i naprawiał wozy.¹³ Z lat osiemdziesiątych znany był zawód pilarza, gdzie indziej zwany traczem, wykonującego u siebie deski, belki, łąty i krokwie do budowy chałup.¹⁴ Wykonywanie zawodu kołodzieja i pilarza nie było możliwe bez drzewa z Czarnego Lasu. Ale myślistwo należało do szlachty. Toteż w latach siedemdziesiątych mamy we Widawach i w Zielonej Wsi gajowych, regulują-

⁶ Liber baptizatorum, I, f. 1682: Georgius Duda de Zielona Wieś.

⁷ Liber baptizatorum, I, f. 56^r, r. 1647: Blasius Sartor, II, 1685: Martinus Krawiec de Zielona Wieś

⁸ Liber baptizatorum, II, f. 119^v, r. 1647: Albertus Szewc de Zielona Wieś

⁹ Liber baptizatorum, II, f. 119^v, r. 1668: Hedvigis Płócienniczka de Zielona Wieś.

¹⁰ Liber baptizatorum, II, 1678: Albertus Kaczmarek de Zielona Wieś. Księża utożsamiali imiona Adalbertus i Albertus, łacińskie odpowiedniki słowiańskiego Wojciecha. Gościnnie był synonimem karczmarza.

¹¹ Liber baptizatorum, II, 1635: Anna, piekarka z Zielona Wsi.

¹² Liber copulationum 1674: Stanislaus Faber de villa Zielona Wieś. Liber baptizatorum, II, 1685: Joannis Kowal de villa Zielona Wieś. Kowal po łacinie nazywa się: faber.

¹³ Liber copulationum 1696: Mattias Rotifex de Wydawy.

¹⁴ Liber baptizatorum, II, 1683: Adalbertus Pielarz de Zielona Wieś. Tamże 1688: Adalbertus Pilarz de Zielona Wieś.

cych dostęp do lasu.¹⁵ Polowania na niedźwiedzia, jelenie i lisy były przywilejem szlacheckim, ale Leśniacy o tych nazwiskach odzwierzęcych uczestniczyli również w tych łowach.¹⁶

W latach siedemdziesiątych, gdy wzrosła pańszczyzna, dwór w Stwolnie zlecał włodarzowi, by dopilnował jej rzetelnego wykonania przez zagrodników.¹⁷ Kobiety pracujące dla pana w czasie zniw co najmniej do roku 1680 pilnowała polowa.¹⁸ Wsie zatrudniały również stróża, aby nocą strzegł domostw przed wybuchem pożaru.¹⁹ Skotarz²⁰ zwany też pastuchą,²¹ wyganiał bydło obu wsi bardzo szeroką drogą gruntową do Dębna na tak zwany Kał nad Dobroczną, bo tak nazywano błotniste pastwiska nad tym dopływem Orli. Owczarze byli notowani w Stwolnie i dopiero w r. 1700 ujawnił się Owczarek w Zielonej Wsi.²² Dochody z wełny owczej czerpała bowiem szlachta.

Mieszkający kątem lub w komorze u gospodarzy inquilini czyli komornicy stanowili najniższą warstwę ludności wiejskiej, i pracowali na polach swych gospodarzy.²³

Mieszkańcy wsi Czarnoleskich, Zielonej Wsi i Widaw nosili już imiona chrześcijańskie. Z dawnych imion staropolskich, sięgających genezą prasłowiańszczyzny, ale notowany w Polsce dopiero od XIII w. , było tu , już jako sta-

---

¹⁵ Liber baptizatorium, II, 1675: Bartholomaeus Gaiowi de villa de Widawy. Tamże, 1681: Joannes Gaiowy de villa Zielona Wieś

¹⁶ Liber baptizatorium, II, 1679: Jacobus Niedźwiedź od Niedźwiedzia. Tamże: Jacobus Jeleń de villa Widaw. Liber copulationum 1643: Anna Liska, testis de Zielona Wieś. Thomas Lis Stary. Liber baptizatorium II, 1670, Zielona Wieś.

¹⁷ Liber copulationum, II, 1676: Albertus Włodarz de villa Zielona Wieś. Liber baptizatorium II, 1681: Joanes Łojek włodarz et Anna Maczkowa uterque de Zielona Wieś. Liber copulationum 1690: Blasius włodarz Lis et Hedwigis Kraskowna contraxerunt matrimonium, uterque de Zielona Wieś.

¹⁸ Liber copulationum, II, 1680: Anna de villa Zielona Wieś polowa.

¹⁹ Liber baptizatorium II, 1679: Joannes Stros de villa Zielona Wieś.

²⁰ Tamże, 1680: Laurentius Skotarz de Zielona Wieś.

²¹ Tamże, 1686: Anna Pastuszanka de Zielona Wieś. Tamże 1687: Joanna Pastucha de Widawy.

²² Tamże, 1688: Martinus Opilio et Magdalena inquilina de Swolno. Tamże 1690: Martinus Owczarz de villa Stwolno. Tamże 1700: Franciscus Owczarek de Zielona Wieś. Owczarz po łacinie opilio.

²³ Liber baptizatorium I, 1649: Catharina Daliborka de Viridi Villa. Tamże 1646: Martinus Dalbor de villa Zielona Wieś. Tamże 1667: Jacobus Dalibor de Widawy. Patrz: Słownik staropolskich nazw osobowych, red. Witold Taszycki, Wrocław 1967, t. I, zeszyt 3, s. 451. Jerzy Burchardt, Ciągłość nazw polnych na Dolnym Śląsku od pierwszej połowy XIV w. do pierwszej ćwierci XVIIIw., Sobótka 1997, 1-2, s. 119. Stanisław Rospond, Słownik nazwisk śląskich, część I, Wrocław 1967, s. 178.

łe nazwisko określenie - Dalibor. Występowało ono na Śląsku od Legnicy do Byczyny, a także gdzieindziej w Polsce.²⁴

Leśniacy czarnolescy XVII stulecia utrzymywali stały kontakt z parafią czestramską w Golejewku, do której należeli, ale również ze swymi sąsiadami ze Śląska tj. z Wilkowem /1662/²⁵ Olszewką, dziś nazywaną Olszą /1665/²⁶ Gatką /1682/²⁷ zapisywaną jako Gałtka lub Godka, Żmigrodem /1688/²⁸ czyli dzisiejszym Żmigrodkiem, który wtedy odróżniano od Straburka czyli dzisiejszego Żmigrodu, Osiekiem /1685/²⁹ i z Powidzkim /1691/³⁰ Aż do początku XX w. trwał antagonizm między wsiami śląskich gwarowo Leśniaków, po wykarczowaniu Czarnego Lasu przezywanych już Hazakami,³¹ a Słupią Kapitulną, mówiąca gwarą wielkopolską i mającą własny kościół parafialny. Do r. 1903 mieszkańcy Zielonej Wsi i Widaw jeździli lub chodzili pieszo do Kościoła w Golejewku i byli grzebani po śmierci na tamtejszym cmentarzu. Dopiero w r. 1904 Karol Dykto z Zielonej Wsi przy pomocy kolatora, hrabiego Janusza Czarneckiego, wybudował ze składek kościół w Zielonej Wsi i powstała nowa już dwudziestowieczna, parafia zielonowiejska.

---

²⁴ Tamże

²⁵ Tamże, 1662: Laurentius Mańka de Wilkowo.

²⁶ Liber copulationum 1685: Georgius de Olszewka at Urszula de Zawada.

²⁷ Liber baptizatorum, II, 1682: Patrini Joannes Hudy et Ursula Krolowa uterque de villa Gałtka.

²⁸ Liber copulationum 1688: Martinus Broda ex Silesia de villa Żmigród.

²⁹ Liber copulationum, 1685: Joannem z Osieka de Silesia et Helenam Gościnną de Zielona Wieś copulavi...

³⁰ Liber copulationum 1691: copulavi Andream de Powicko et Magdalenam de Zielona Wieś.

³¹ Jerzy Burchardt, W sprawie nazwy Hazaków, Lud LIII, 1969, 247-250. Tenże, Kiedy powstała nazwa Hazacy, Lud LVI, 1972, s. 276-278.